

SÖZCELEYENLER VE KIPLİKLER¹

La Fontaine'in *Kurtla Kuzu* adlı fablı

Jean-Claude COQUET

APA: Coquet, J.-C. (2020). Sözceleyenler ve kiplikler: La Fontaine'in *Kurtla Kuzu* adlı fablı. (Çev. Sündüz Öztürk Kasar). *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 92-115. (Orijinal Yayın tarihi: 1987).

Göstergebilimin inceleme konusu, en azından benim anladığım biçimiyle, toplumsal söylemi ve bireysel söylemi biçimlendiren anlamlı yapıların irdelenmesidir. "Anlamlı yapılar" dizimini kullanarak hiç kimseyi dışarıda bırakmadığımı tahmin ediyorum. Dil bilimleri alanında yapısal varsayımın önemini anımsatmak günümüzde artık pek de gerekli değildir. Bu varsayım her bilimsel tasarımın içindedir. Yine de Paris Okulu'nun yakın tarihinden kimi noktaları ele alacağım. Temel örnekçe nesne göstergebilimi olarak adlandırılabilir bir şeye denk düşer. A. J. Greimas'ın *Sémantique structurale* [Yapısal Anlambilim] başlıklı o muhteşem kitabı bunun kusursuz örneğidir. Dilbilimcilerin dili "nesneleştirmeye" çalıştıkları ve bunun için de, her türlü öznellik biçimini bir kenara koydukları dönemdir bu. Bu dönemde, yalnızca üçüncü kişi terimleriyle düşünülüyordu. Üçüncü kişi öznesi "o", A. J. Greimas'ın gözünde, insanlığın en büyük fetihlerinden biriyle eşdeğerdi.

Oysa 19. yüzyılın dilbilimsel mirasının iki yönü vardır: birinin, yani dizgesel olgunun, üzerinde çok durduğumuz için diğerini, yani tarihsel olguyu, unutmaya tehlikesiyle karşı karşıyayız. Bunlar kısacası değişmez olgu ve değişken olgudur. Değişkenler tarafındaysa, söz ya da daha genel olarak söylem yer alır. Bu terim bulanık bir terimdir. Dil bilimleri uzmanları genelde onu dizgenin sözlü gerçekleşmesi olarak alırlar. "Sözlü" kısıtlaması sıradan bir nitelik taşır. Karşı taraftaki göstergebilimci hem sözel olguyu hem de sözel olmayan olguyu kucaklayarak ona en geniş kapsamını kazandırır. Ama burada dilsel düzlemde kalalım. Ben bir ya da birçok sözceleyene bağlanan tümceüstü düzenlemeye *söylem* adını vereceğim (bu yaklaşım da *dilbilim dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyen* dilbilimcilerin bilmediği bir yaklaşımdır). Tanımın iyi tarafı çifte gönderim yapmasıdır: biri ("tümceüstü düzenleme") L. Hjelmslev ve A. J. Greimas'ın örneklendirdiği dizgesel ve dural akımı ilgilendirir; diğeri ("sözceleyenler") ise, M. Bréal'in ve benim için, özellikle E. Benveniste'in temsil

Geliş Tarihi: 21.04.2020

Kabul Tarihi: 24.05. 2020

¹ Bu makalenin ilk yayımına ait bilgiler şöyledir: *Cahiers du Département des Langues et des Sciences du Langage*, n° 4, Université de Lausanne, 1987, 91-103; *Cruzeiro semiotico*, n° 6, Porto, 5-14.

ettiği tarihsel ve devingen akımı. Şimdilik sadece 1958 tarihli bir makaleden alınmış şu tanımı anımsayalım: söylem “işler hale geçmiş dildir ve bu da zorunlu olarak karşılıklı konuşucular arasında gerçekleşir”². Bakış açısının bu biçimde değişmesi, bana öyle geliyor ki, benim şu saptamayı yapmama izin vermektedir: inceleme nesnesi yukarıdaki gibi tanımlanan söylem kavramından oluşan bir göstergebilim ötekinden farklı türdedir: artık o *nesne* göstergebilimi değil *özne* göstergebilimidir.

Bu yeni göstergebilimin düzenlenme ilkesini *kiplikler* kavramında bulacağız. Bu da bulanık bir terimdir. Oysa genel düşünce açıktır: bu da bir hiyerarşi düşüncesidir. Şöyle ki, Benveniste’e göre aşağıdaki yalın sözce:

Şarkı söylüyorum.

eğer ben onu “kipsel” diye adlandırılan ikinci bir sözceye bağlarsam bileşik bir sözceye dönüşür:

Şarkı söyleyebilirim.

Bu sunumun bir sözdizimsel ölçüte dayanmak gibi bir olumlu yönü vardır (Fransızcada kipsel kullanım sadece ve sadece mastar halindeki bir eylem ile oluşturulur). Bu eylemlere “işlevsel kipleştiriciler” adı verilir ve bunların listesini oluşturmak hiç de zor değildir zira sayıları iki ile sınırlıdır:

yapabilmek, zorunda olmak.

Bu geleneğe, görünüşte çok farklı olan bir başkası daha eklenir; bu yeni gelenek kiplik aracılığıyla konuşucunun söylediği şeyle ilgili olarak “tutum”unu dile getirir (M. Bréal, U. Weinreich, B. Pottier, vd.).

Şarkı söylüyorum.

Şarkı söyleyeceğim belki.

Gelecek zaman ve kipleştirici belirteç sayesinde, “şarkı söylemek” edimi “olasılık” evrenine ait olur, bu da “Şarkı söyleyebilirim” tümcesinin potansiyel anlamlarından biridir. Ama kipsel çözümlemeyi ister değişmez olgu (dil) düzleminde gerçekleştirelim isterse değişkenler (söz) düzleminde, olay hep aynıdır: sözce iki katmanlıdır ve biri, kipsel olan, diğerini yönetir.

Mantıksal düşünceden bazı şeyleri ödünç almayı kabul edersek bu iki bakış açını birleştirebiliriz de. Böylece sadece bir tek doğal dilden, burada Fransızcadan, yola çıkarak düşünmenin tuzağından kurtulabiliriz. Bizim ekin-dilimizde *yapabilmek* ve *zorunda olmak* kipliklerinin özel bir sözdizimsel konuma sahip olmaları iyi bir şeydir ama bir saptama bir çözümlemenin yerini tutmaz. Her iki eylemin çokanlamlılığı tümüyle ortadadır ve onları yalıtım sorun çıkarır. *Kipsel kavramlar* terimleriyle de düşünebiliriz. Hatta bu yön değiştirme bana gerekli görünmektedir zira göstergebilim, dilbilim gibi yalıtılmış sözceleri değil de söylemleri betimlemeye girer, bir başka deyişle tümcesel olguyu değil

² E. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, Gallimard, 1966, 258.

tümceüstü olguyu inceler. Böylece göstergebilimci birden bire kendisini büyük anlamlı bütünler karşısında bulur; bu bütünlerin gerçekleşmelerindeki çeşitliliğe karşın onlardaki düzenlilikleri bulup ortaya çıkarmaya çalışmalıdır. Tam olarak da, değişmez biçimsel yapılara sahip bu kesimlerin kimliklerini *kipsel* boyutlarda saptayabilir. Eyleyenin *yapmak edimi*, *var olmak edimi* ya da *sahip olmak edimini* ele alan çok sayıda *betimleyici* sözcü bu kipsel boyutlara bağlıdır. Bu iki düzeyli sınıflandırmanın bir düzeyi kipsel ve egemen niteliklidir, diğeri ise betimleyici ve baskılanmıştır. Zaten bu sınıflandırma mantıkçılar (J. B. Grize ...) ya da filozoflar (M. Foucault ...) tarafından olduğu gibi yazarlar (P. Valéry ...) tarafından da gerçekleştirilmiştir. J. B. Grize'dan "ayrı alanlar" deyimini ödünç alıp, bu belli başlı "ayrı alanları" şöyle adlandıracağım: bilişsel alan (*bilmek edimi*), eyleyimsel alan (*yapabilmek edimi*), isteyimsel alan (*istemek edimi*) ve bağımsal alan (*zorunda olmak edimi*).

Yaklaşımımın özündeki varsayım şudur: kiplikler söylemin değişmez dayanağını oluşturduğundan kipsel bir boyut anlamlama evreninin her bir parçasının niteliğini belirler ve gösterge tiyatrosunun en önemli ögesi olan eyleyen de kendisini oluşturan kipsel birleşim türüyle tanımlanır.

Bu sözlerimi desteklemek için La Fontaine'in *Kurtla Kuzu* (I, 10) fablını örnek alacağım:

- En güçlünün savunusudur her zaman en iyi olan,
Göstereceğiz bunu birazdan.
Bir kuzu su içmekteydi
Temiz bir akarsu kenarından.
5 Aç bir kurt çıkageldi, kendine av arayan
Açlıktı onu buralara yollayan
"Kimden aldın bu cüreti, sen, suyumu bulandıran?
Diye kükredi öfkeli hayvan:
Haddini aşmanın bir cezası var.
10 - Efendimiz, dedi kuzu, Zat-ı Şahaneleri
Hiddet buyurmasınlar;
Lütfedip bir baksınlar
Suyumu içtiğim yer
Derenin akıntısında
15 Kendilerinin yirmi adım aşağısında
Dolayısıyla ne yapsam
Efendimin suyunu bulandıramam
- Bulandırıyor sun işte, dedi zalim hayvan
Ya geçen yıl hakkımda ettiğin yalan dolan
20 Geçen yıl doğmamıştım bile daha
Süt kuzusuyum baksanıza.
Sen değilsen kardeşindir o zaman
-Ne abim var ne ablam. – Öyleyse anan baban:
Siz değil misiniz hep benimle uğraşan
25 Ya seninkiler, ya köpekler; o da değilse çoban.
Kulağıma geldi bir kez, öcümü almadan duramam."
Kurt bunun üzerine, ormanın derinliklerine
Kapıp götürdü kuzuyu ve indirdi midesine.
Dava da orada bitti böylece.

Öncelikle göstermek istediğim şey bu iki anlatı kahramanının her ikisi de eyleyen özneyi temsil etmelerine rağmen aynı kipsel tanıma sahip olmadıklarıdır. Kuzunun savunmasını yaparken bilgikuran özne olarak ortaya çıktığını kabul edeceğiz. Akıl yürütmesini üç kez değiştirme yeteneğine sahip kuzunun bilişsel edincini sınamak, deyim yerindeyse, okura düşer. Kuzu hasmının sözel saldırılarına o kadar başarılı bir şekilde cevap verir ki kurt her seferinde “tartışma”yı yeniden başlatabilmek için bir başka “gerekçe” bulmak zorundadır:

1. suyu bulandırırıyorsun ... suyu bulandıramam
2. hakkımda söylediğin yalan dolan
geçen yıl ... doğmamıştım bile
3. sen değilsen,
kardeşindir o zaman ... ne abim var ne ablam

Belli sayıda “muhakeme”den oluşan her söylem izlencesi bir değerlendirmeye son bulur (örneklerimizde bu değerlendirme örtük kalmaktadır). Burada sadece sonuç bölümünü ele alıyorum. Olumsuzlamayla gerçekleşen üç muhakeme (“suyu bulandıramam [...], doğmamıştım bile [...], ne abim var ne ablam”) bir o kadar “zafer” ilânı gibi yorumlanabilir. Kuzu pek de güçlük çekmeden muhakemede üstün gelir ta ki kurt kendi doğasına özgü olan eyleyimsel boyuta geçmeye karar verinceye kadar (bu da bir örtük anlamdır). Önsel olarak, kuzu figürünün temsil ettiği bilgikuran eyleyen sonsuz sayıda muhakeme kurabilir. Ancak asıl ölçüt burada değildir. Bir izlenceden diğerine geçiş, edinilmiş bir deneyimden kaynaklanan yani öncesinde bir yargının olduğu bir dönüşüm varsayar. Bir başka deyişle, ilk izlencenin x_1 eyleyicisi ikinci izlencenin x_2 eyleyicisiyle aynı değildir, o da üçüncü izlencenin x_3 eyleyicisinden farklıdır. “Özne” hep kuzudur ama üstlendiği bir öykü uyarınca dönüşüm geçirir. Biçimbilimsel değişkenliği ($x_1 \rightarrow x_2 \rightarrow x_3 \dots$) rastlantıdan kaynaklanmaz.

Hasmı ise, yani kurt, berbat bir suçlayıcıdır. Onun sadece “bilgisizliğini” gözlemleyebiliriz. Bu eksiklik karşısındakinin edincinin değerini daha da görünür kılar (zira kurdun sözlü saldırıları sağlam bir gerekçeye dayanmaz). Birinin bilgisinin yadsınması ile diğerinin bilgisinin kesinlenmesi arasında bağlaşıklık bir ilişki vardır. Ne var ki *yapabilmek* boyutunu dikkate aldığımızda durum ters-yüz olur. Öncelikle bu kipliği nasıl tanımlayabiliriz? La Fontaine’in metni bize bir ilk tanım oluşturma olanağı verir. Kurdun nasıl tanıtıldığına bakalım. Bu hayvan “öfkeli” dir (8. dize), “zalim bir hayvan” dır (18. dize). P. Claudel gibi iyi bir gözlemcinin de diyeceği gibi, eğer kurdu “onun kendine özgü işleyişiyle, onun doğasına ait varoluş nedenini oluşturan şu özel etkinlikle” değerlendirecek olursam, o zaman kurdun bir yapabilmek eyleyeni olduğunu ve ona özel eylem izlencesinin ise “kapıp kaçırmak” olduğunu söyleyeceğim. Gücünü kullanarak (1. dize) kuzuyu “ormanın derinliklerine” götürür ve orada “mideye indirir” (27-28. dizeler). İzlençe başarıyla tamamlanmıştır. Bir eyleyenin gücünü görünür kılmanın yollarından biri, onun eyleyicisi olduğu dönüşümü çözümlenektir. Bu durumda,

yapabilmek edimini dönüşüm işleminin öncesinde var olduğu kabul edilen kiplik olarak tanımlayacağım.

Eğer çözümleneci çözümlenmesini izlencenin sonucuna dayandırıyor (yorum için çok belirleyici bir noktadır bu), elinde iki tür yapabilmek edimi ve dolayısıyla iki tanım olacaktır. Yapabilmek edimi ya eyleyen öznenin gerçekleştirdiği dönüşüme gönderme yapacaktır ya da onun nesnelere üzerine uyguladığı egemenliğe, en nihayetinde de, kendisine kazandırdığı sahipliğe gönderim yapar. Şu hususu da ekleyeceğim: nesnenin elde edilmesi, *süreklilik göstergebiliminde*, süreci sonlandıran evre değildir. Süreç devam edebilir ve nesnenin yok olmasıyla da sonuçlanabilir. Bizim metnimizde de olan budur. Hatta R. Thom gibi bir konumbilimcinin özneyi *nesne*yle birleştiren ilişkiden anladığı da budur; nesnenin eylemin içinde son bulması pek de nadir bir şey değildir, der Thom, oysaki özne her zaman eylemden sonra varlığını sürdürür “Havva elmayı yedi”.

ÖNEMLİ NOT: Demek ki “nesne” özneye bağlanmıştır. İki ögeli bir ilişkide *ikincil eyleyendir*: $i^3(x, y)$. Bu biçimsel tanımdır. Metin düzlemine geri dönelim. Önce şunu söyleyeceğiz: kuzunun gerçekleştirmesi gereken bilgi kurma izlencesinin dolaysız nesnesi /hasmını ikna etmek/tir, bu sayede yaşamını kurtarmayı umut eder; kurdun gerçekleştirmesi gereken ise “görgül” bir izlencedir: yani /kapıp kaçırmak/ ve sonra da /kurbanını parçalayıp yemek/. Dolayısıyla, nesne tam olarak öznenin kimliğiyle özdeşleşir. Özne, yapmış olduğu ve yapmayı öngördüğü şey neyse “odur”. Kimlik-nesneye oranla aldığı konuma göre, eyleyen, dizimsel doğrultuda ya arayış öznesidir (hedef öncesinde; özne, nesne ile birlikte değildir) ya da sahip öznedir (hedef sonrasında; özne, nesne ile birlikte). Hangi açıdan bakıldığına bağlı. Kurt ile kuzu, aslında, her iki konumda da bulunurlar.

Kurt ile kuzunun her ikisinin de eyleyen özneyi temsil edebileceklerini söylemişim ama hangi temel ölçüte dayanarak bunlardan birine öznellik işlevini atfedip ötekine vermeyi reddettiğimi henüz söylemedim. Konumuz kiplikler olduğuna göre kuşkusuz kipsel bir ölçüt bu. Bu bakış açısından baktığımızda, bana öyle geliyor ki, çatıyı oluşturan kiplik *istemek* edimidir.

Burada sözcelemeye ve onun dayandığı olgu olan yüklemleme olgusuna geri dönmeyi kabul etmek gerek. Prag dilbilimcileri temel işlem olan yüklemlemenin “tümceyi yaratan edimin ta kendisi”⁴ olduğunu çoktan söylemişlerdi. Kesinleme edimiyle birleşerek, yüklemleme işlemi *ego* söyleyenini temellendirir (E. Benveniste’in şu çok ünlü ifadesine göre, “‘ego’ diyen ‘ego’dur”). Mantıkçılar (G. Frege ...), filozoflar (E. Husserl ...) ve dilbilimciler (E. Benveniste, A. Culioli ...) bunu böyle çözümlenmek konusunda uzlaşırlar.

Ama çözümlenememize kesinleme edimini dâhil ettiğimizde, düzlem değiştiriyoruz. Belki de bunun yeterince farkına varmış değiliz. Gerçekten de kesinleme neye dayanır? Ego’nun *söylediği* şeye, yani sonuçta, ego’nun kendisine. ‘Ego’ diyen ‘ego’dur” ve ego olduğu *söylemini üstlenen* ego’dur. Bu

³ i: işlev (ç.n.)

⁴ 1929’da öne sürülen *Sav, Dictionnaire de linguistique de l’École de Prague*, Spectrum, 1966, içinde “prédication” maddesi.

dönüştürme edim aracılığıyla, kesinleme edimi yargılama edimine yani istemek edimine bağlanır. “Evet demek”, “onaylamak”, “üstlenmek” irade edimleridir; mantıkçılar ve filozoflar bize böyle söylerler. Demek ki kesinlemeyi işin içine katmak bizi kaçınılmaz olarak istemek kipliğini ortaya koymaya götürür, tıpkı, tam tersinde, istemek ediminin bizi “kesinlemek” edimine göndereceği gibi. Her ikisi birbirine bağlıdır.

Kuzu yargılama yetisini kanıtıyor, bunu gördük: edinilmiş deneyimden muhteşem bir yarar sağlıyor. Kuzu bilişsel boyutta, alt edilemez bir eyleyen. O bir *özne*dir, üstelik de bir dönüşüm öyküsünün öznesidir. Demek ki iki ölçütümüz var: yargı (örtük olabilir mi?) ve öykü (eyleyeni biçimlendirmekte). Kurda gelince, her ne kadar bilişsel edinci kuzununki kadar gelişmiş olmasa da yine de bir bilişsel edinci var. Tartışmayı beceriksizce sürdürür, ama yine de tartışır. Açlıktan kıvrandığı için “kendine av arayan” kurdun çok anlaşılır sabırsızlığı (5. ve 6. dizeler) kuzunun konuşma süresini kısaltmasıyla gösterir kendini. Muhakeme şampiyonumuz başlangıçta hasmını ikna etmek için sekiz dizelik bir süreye sahip olmuştu (10. ilâ 17. dizeler) ancak ikinci girişimde yalnızca iki dizelik zamanı vardır (20-21. dizeler), üçüncü ve son girişimde ise hepsi hepsi yarım dize (beş sözcük ...): “ne abim var ne ablam” (23. dize).

Bu aynı zamanda kurdun mekanik bir programlamadan kurtulması ve *özne* olarak kalması için gerekli zamandır. Zira biraz daha yakından bakarsak bir sınır çizgisinin yanında buluruz kendimizi. Eğer Descartes’ın “yeni felsefesi”nin istediği gibi kurt bir robot, bir “makine” olsaydı, eğer kurtta “her şey tercih hakkı olmaksızın ve zemberek kurulmuş gibi gerçekleşseydi”, o durumda, “yargılama”⁵dan söz edemedik artık. Bu çok açık ortada. Kurdun sözlüksel tanımları bizi bir süre bu yolda ilerlemeye itiyor. Kurt “öfke dolu”dur” (8. dize). “Akli devre dışı bırakan ve hışımla alıp götürən”⁶ şu hastalığın pençesindeki kurdun buna göre davranması gerekirdi. O “zalim bir hayvan” dır (18. dize). Littré Sözlüğü’nün “zalim” maddesindeki tanımın gerektirdiği gibi başkalarına acı çektirmeyi, ölüme yol açmayı sever mi? Metindeki hiçbir öge bize bu yönde ilerleme olanağı vermez. Ne hışımla alıp götürme ne de “sadistlik” söz konusu. Kurdun “aklı başında”dır ve dolayısıyla da yargılamayı sürdürür; bu durumda, kurbanı kapıp götürme işi bekleyebilir.

ÖNEMLİ NOT: Ezop ne öfkeye başvurur, ne zalimliğe, hatta ne de açlığa; tam tersine kurdun akla uygun şekilde davranma istemi üzerinde durur: “μετά τινοῦ εὐλόγου αἰτίας.” Fedra ise, onu karma bir varlık olarak betimler: kurt öncelikle doymak bilmez açgözlülüğünün (“fauce improba (...) incitatus”) dürtüsü altında bir eşkıyadır (“latro”) ve zalimliği de gizlidir: (“[agnum] correptum lacerat”). Sözlüğü ilgilendiren bir husus: “lacerare” sözcüğü “parçalamak” demektir, oysa Ezop, daha sonra La Fontaine’in 28. dizede de yapacağı gibi, işlevsel bir eylem kullanır ve onu gelecek zamanda çeker: “seni yiyeceğim”

⁵ La Fontaine, *Fables*, Livre IX, Discours à Madame de La Sablière, 23. dize ve sonrası.

⁶ L. Marin’in *Recueil d’hommage pour A. J. Greimas*, 2 [A. J. Greimas’a Saygı, 2] adlı kitapta yer alan “La raison du plus fort est toujours la meilleure” başlıklı incelemesindeki tanımı ele alacağım (John Benjamins, Amsterdam, 1985, 735) ancak onun sonucunu izlemeyeceğim: “Kurt (...) “öfke dolu bir hayvan” olduğu için doğanın taşkınlığı olarak (...) anlam taşır zira görünüşe bakılırsa, kendi açgözlülüğünden başka bir gerekliliği (...) yoktur”, 736.

(“έýó ðε κατέδομαι”). Hiç çaresi yok. Fedra’da da kurt salt bir makine değildir. Hakikate duyarlıdır: “repulsus ille veritatis viribus”.

Eğer kurt onun hakkında bildiklerimize (öfke ve zalimlik) uygun olarak davransaydı – ki bana göre, durum bu değildir-, o zaman *yükümsüz özne* olurdu. Yargılama yetisinden mahrum (birinci ölçüt), dönüşüm öyküsü olmayan (ikinci ölçüt) böyle bir eyleyen, sınırlı sayıda işlemin eyleyicisidir (üçüncü ölçüt). Her ne için programlandıysa onu gerçekleştirebilir ancak. İşlevinin içinde benliğini yitirebilir oysaki *özne* “ediminin sahibidir”⁷.

Bu gözden geçirme bize birincil eyleyeni (özne/yükümsüz özne biçimindeki çift konumuyla) ve ikincil eyleyeni (nesne) ortaya çıkarma olanağı verdi. Şimdi bize kalan bir başka sözceleyeni tanıtmak; o da üçüncül eyleyen.

ÖNEMLİ NOT: Özne göstergebiliminin ortaya koyduğu ön gerçeğe göre tümceüstü düzenleme, olası üç sözceleyen üzerine oturabilir: özne, yükümsüz özne ve üçüncül eyleyen.

Kuzunun söylemi bu üçüncü sözceleyenin kimliğini saptama imkânı tanır:

- 10 - Efendimiz, dedi kuzu, *Zat-ı Şahaneleri*
Hiddet buyurmasınlar;
Lütfedip bir baksınlar
Suyumu içtiğim yer
Derenin akıntısında
15 *Kendilerinin* yirmi adım aşağısında

Kurt tabii ki eşit konumda kabul edilecek bir muhatap değildir! Kuzu gecikmeksizin onu diğerlerinin üzerinde her türlü güce sahip bir eyleyen konumuna yerleştirir (konumların mantığı) ve rolünü belirler (kuvvetlerin mantığı).

ÖNEMLİ NOT: Bu ani düzlem (plan) değişikliğinin dilsel belirtileri ya yalnızca yazılı koda aittir (büyük harfler; ayrıca 12. dizedeki kullanımla uyum sağlayacak şekilde 15. dizede muhatabına hitaben “üçüncü kişi” kullanımı), ya da hem yazılı hem sözlü iki koda aittir (bürünbilgisi, biçimsözdizimi – üçüncü kişi kullanımı, talep değeri taşıyan dilek-istek önermesi-, ve kullanılan sözcükler).

Kuzu bir yandan kurdu *aşkın bir güçle* donatırken (egemenin iradesinin karşısında duracak hiçbir şey yoktur), bir yandan da hayatta kalmak için en azından nasıl bir girişimde bulunması gerektiğini bildiğini gösterir. Bir filozofun deyimiyle, “eyleyimsel bir buyrum”a dâhil olan bu sakınlı davranış bir daha tekrarlanmaz; kuzu bundan sonrasında bunun pek bir yararı olmayacağına ikna olmuş gibidir adeta. Kuzunun 20 ve 21. dizeler ile 23. dizedeki cevaplarında saygı ifade eden dilsel belirtilerin mevcut olmayışına bir bakalım. Birincil eyleyenin (*Ben*) üçüncül eyleyene (*O*) boyun eğdiği bu ilişkide, *zorunda olmak* kipliği öznenin *istemek, yapabilmek ve bilmek* kipliklerini tepeden belirleyen kiplik olarak araya girer.

⁷ E. Benveniste, *Noms d’agent et noms d’action en indo-européen*, J. Maisonneuve, 1975, 112.

ÖNEMLİ NOT: Bu *yapabilmek-zorunda olmak* yapısı Latince ve Yunanca metinlerde (dilsel olarak) açık seçik gösterilmemiştir. Fedra'nın kuzusu ilk cevabında sıradan bir nezaket ögesi “quaeso” kullanmaktadır:

“Qui possum, quaeso, facere quod quereris, lupe?” (7. dize). I. N. Nevelet bunu 17. Yüzyılda şöyle çevirmiş: “Ey kurt, söyler misin, şikâyet ettiğin şeyi ben nasıl yapabilirim ki? Ama Ezop'un kuzusu konuşmaz. Söylemi dolaylı olarak verilmiştir. Buna karşın, kurt iki kez “doğrudan anlatım”la karşımıza çıkar. Bu davranış eşitsizliğini hiyerarşi terimleriyle yorumlamayı önereceğim: bu sözde söyleşimde, yalnızca gücü elinde tutan konuşur.

Üçüncül eyleyenin iki görevi vardır. Kuzunun tuttuğu ayna sayesinde, onu edimsel söylem eyleyeni olarak gördük az önce. En gelişmiş biçiminde yapabilmek kipliğiyle donatılmış olarak çıktı karşımıza (bu gücün “aşkın” bir güç olduğunu söylemişim). Onun karşısında, kuzu bağımlı eyleyen öznenin görünür bir figürüdür, hiç değilse birinci söylem izlencesini gerçekleştirdiği sürede (10 ilâ 17. dizeler).

Üçüncül eyleyeni bir de şu ayırıcı özelliğinden tanıyabiliriz: evrensel denem bir hakikat söyleminin öznesidir o. Bu da onun ikinci görevidir. Bazı dilbilimcilerin üçüncü kişiyi “evren kişisi” olarak adlandırdıklarını hatırlarsak bu da pek şaşırtıcı olmaz. Bizim tarafımızdan özel bir eyleyici, “insani bir kişi” atfedilmeksizin süreç işlemeye devam ediyorsa durum da böyledir. O zaman olayı kaydetmekle yetiniriz: bir şey oluyor. Latince, “itur”, “pugnatur”, “potestur”, gidiş *var*, çatışma *var*, olanak *var* şeklinde çevrilecektir. Demek ki “hakikat”ın kendini herkese kabul ettirdiği durumlarda (örneğin iki ile iki dört eder ...) özel bir sözceleyene, bir Ben'e başvurmak gereksizdir. Söylem, onun sorumluluğunu alacak herhangi bir özneye gönderme yapmaksızın bir hakikati dile getirir.

Fabl bana göre belli bir durumda gerçekleşen bu anlamı keşfeden bir yazınsal türdür. *Fablların Birinci Kitabı*'ndaki ithafın başını hatırlayalım:

Türküsünü söylüyorum Ezop kahramanlarının,
Hikâyesi yalan olsa da bu kumpanyanın
Öğüt veren hakikatleri var anlattıklarının.
Kitabımda her şey konuşur, balıklar bile.
Hepimiz var olduğumuz sürece, herkese hitap ederek,
Amacım hayvanları konuşturup insanları eğitmek.

Geleneksel olarak, fabl “var olduğumuz sürece” hepimizi ilgilendiren ve bizi bağlayan “hakikatler”i aktarır. Hatta fabl yazarımız bir başka ithafta şunu söyler: “mesel Ölümsüzlerden gelen bir yetenektir (...) Tam olarak bir büyüdür.”⁸ Zaten Latincedeki “fâbula” sözcüğünü de bu şekilde

⁸ La Fontaine, *Fables*, Livre VII, Madam de Montespan'a İthaf, 1. ve 7. dizeler.

anlamak gerekir. Onunla bağlantılı terimler olan “fāma”, “fātum” vd. gibi, “insani kaynağından çekilip alınmış bir sözün gücü”⁹ne gönderme yapar. İşte yeniden evren kişinin karşısındayız. “Tanrı” bir söz söyler; herkese hakikati ihsan eder; sonsuz değerlerin varlığını garantiler.

Şimdi de “kıssadan hisse”nin ortaya koyduğu sorunu irdelemek isterim. Kıssadan hisse anlatının ilerlediği düzlemde farklı bir söylem düzleminde yer alır. Öncelikle yapısal bir farklılık söz konusu. Bir yandan, şurada, evrensel geçerlilik önermesi:

“En güçlüünün savunusudur her zaman en iyi olan” (1. dize)

Öte yandan, örnekleme; kısacası, aksiyom ve teoremler. Okur ya da dinleyici La Fontaine ile birlikte kıssanın hissesinden yola çıkıp anlatıya gitse ya da Ezop ve Fedra’nın zorunlu kıldığı şekilde yolunu tersine de çevirse, kısacası süreç tümdengelimli ya da tümevarımlı da olsa, anlam eşdeğerli kalır. Tanımlanmış olgu ile sözlüğün tanımı arasında bir çevrimsellik oluşur.

İkinci ayırıcı nitelik bu kez kiplikleri ilgilendirir: kıssadan hisse kesin olarak ileri sürülen bir biçim taşır (kesin olarak ileri sürme, “kökensel anlamında doğruluk niteliği taşıyan kesinlemedir”)¹⁰. Bu türden bir sözcede, dilsel belirtiler niteleyici yapıda oluşturulmuşlardır (örneğin, *x*, *y dir*) ve türe özgü kullanımlar içerirler (tekil belirli tanımlıklar, üstünlük karşılaştırmacıları ve zaman belirteci “her zaman”), dolayısıyla, bu tür bir sözcede, “hiç kimse” konuşmaz, ya da şöyle diyelim, dinleyicinin kulağına gelen ve kendini zorla kabul ettiren “hiç kimseye ait olmayan ve mutlak bir söz”¹¹dür. Üçüncül eyleyenin iletisi işte böyle oluşur ve böyle aktarılır.

Peki öyleyse, kime hitap eder? Tüm insanlara mı? Kuşkusuz. Ama daha da özel olarak, bu kurtla kuzu fablında kime hitap eder? Adaleti umursamayanlara, der Ezop. Masumlara zulmedenlere, der Fedra. Dinleyicinin örtük bir biçimde içinde olduğu söylem evreni La Fontaine ile dönüşüm geçirir. Ama kıssadan hisseyi (zaten bir dönüşüm alanı olan) çelişkili bir sözce olarak değerlendirirsek, açıkça görülür ki hedeflenen kişiler kendi çıkarları için akla el koyanlardır. Hemen ifşa edilmesi uygun olan bir *category mistake* bu; kuşkusuz mizahi bir biçimde; zira her şeye karşın “kendimizi beğendirmek” gerekir. Bu türün kuralı budur.

Öykü ahlak dersini kendisiyle birlikte geçirir (VI, 1,4).

Ya erk sahipleri karşıtları birleştirmek gibi mantıksal bir hataya düşerlerse eğer, yani sahip oldukları güç ile ellerinden kaçan hukuku birleştirirlerse, bunun “akıl onlara kafa tutmasından” ötürü olduğunu söyler bize La Fontaine (X, 1,85). Akıl, onların hâkimiyetini engeller: demek ki akıl, yerini hâkimiyete devretmelidir. Ne var ki, suçlu ya da suçsuz, ölümüne karar verdikleri için “akıl” yürüteceklerdir.

⁹ E. Benveniste, *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, 2, Éd. de Minuit, 1969, 139.

¹⁰ E. Husserl, *Logique formelle et logique transcendantale*, PUF, 1957, 75.

¹¹ E. Benveniste, *agy*, 133.

Büyüklerde bu böyle kullanılır (*agy*, 84).

Medeni hukuka uyma biçimleri budur; bu zaten “ahlaksız”¹² bir biçimdir zira gerçekten de onların kipsel düzenine, yani erk düzenine ait olmayan her türlü öznelarası ilişkiyi dışarda bırakırlar.

Kipsel bir göstergebilim hakkında yaptığım bu sunum onun işlemsel niteliğinin yararını göstermiş olsa gerek. Zira tam olarak da bu söz konusudur: Kipsel kavramlardan yola çıkarak ne tür bir betimleme yapabiliriz? Bu çözümleme araçları bizim dil olgularını yalıtmamız ve onların konularını belirlememizde hangi açıdan bize yardımcı olurlar?

Eğer gerek varsa, bir kez daha şunu anımsatalım: *Kurtla Kuzu* kadar, kısa ve “yalın” olsa bile, bir metnin anlamlama yapıları bir bilgi nesnesinin oluşturulmasıyla doyurulmuş değildir ve doyurulmuş olamaz da. Her ne kadar açık seçik anlatımla kurduğu bağıntıyı belirlemeye gayret etmiş olsam da örtük anlam alanı sınırlamaya gelmez.

Ancak umarım ki birincil eyleyeni (özne ve yükümsüz özne) üçüncül eyleyenden ayırmak ve söylemin üreticilerini saptamak için iki temel kipliğin, *istemek* ve *yapabilmek* kipliklerinin, yeterli olduğu açıkça görülmektedir.

Temel olduğunu düşündüklerim şu iki hususta özetlenir:

- İsteyim kipliğine gönderme yaparak, yeni dayanaklar üzerinden kesinleme işlemini inceleyebildik ve çözümlemeye yargılama ölçütünü katabildik. Bu durumda özne istemek kipliğinin varlığını önvarsayar, tıpkı yükümsüz öznenin istemek kipliğinin yokluğunu önvarsaydığı gibi. Önerdiğim sözdizimsel ölçütler de bu kiplik uyarınca anlam kazanırlar: bu ölçütler, eyleyenin kaynağını oluşturabildiği işlem sayısını belirleyen nicel ölçüt ve yalnızca özneyi etkileyen dönüşümsel ölçüttür.
- Eyleyimsel kiplik bizim için üçüncül eyleyeni ve ona ait olan evrensellik alanını belirlemek için ayırıcı nitelik görevi gördü. Sözceleme ediminde görünüşte birbiriyle çok az ilintili olan iki tür söylem çıkar ortaya: edimsel söylem ve hakikat söylemi. Evren kişisi konuşmaktadır. Onun konuşma yetkisi vardır ve söylediği de bizim için ancak hakikat olabilir: “Asla bir kral yalan söylemez” (IX, 121). “Büyükler”in suçlarını tekrarlamak için bu ses yeter de artardı bile.

Çeviren: Sündüz Öztürk Kasar

¹² Bu niteleme sıfatı La Fontaine tarafından kullanılmaktadır, *bkz* X, 1, 4.

Jean-Claude Coquet'nin Söyleyenler Kuramına Ait Türkçe- Fransızca Terimce

Türkçe terim	Fransızca terim
açık seçik anlatım	explicitite linguistique (l') (<i>masc.</i>)
açık seçik öge; açıkça dile getirilmiş öge	explicitite (l') (<i>masc.</i>)
ahlak dersi [fabl]	précepte (le)
akıl yürütme	argumentation (l') (<i>fém.</i>)
akım	courant (le)
alan	domaine (le)
anlam	sens (le)
anlam; anlamlama	signification (la)
anlambilim	sémantique (la)
anlamlama evreni	univers de signification (l') (<i>masc.</i>)
anlamlama yapısı	structure de signification (la)
anlamli bütün	ensemble signifiant (l') (<i>masc.</i>)
anlamli yapı	structure signifiante (la)
anlatı kahramanı	protagoniste (le)
arayış öznesi	sujet de quête (le)
aşkın güç	pouvoir transcendant (le)
ayrı alanlar	domaines dictincts (<i>masc.</i>) (J. B. Grize'in terimi)
bağımlı eyleyen özne	actant sujet déontique (l') (<i>masc.</i>)
bağımsal alan	domaine déontique (le)
bağlılaşık ilişki	corrélation (la)
bağlılaşık öge	corrélat (le)
baskılanmış düzey	niveau dominé (le)
başarıyla tamamlanmış izlence	programme réussi (le)
belirli tanımlık	article défini (l') (<i>masc.</i>)
belirti	marque (la)
betimlemek	décrire
betimleyici	descriptif, ve
betimleyici sözcük	énoncé descriptif (l') (<i>masc.</i>)
biçim	forme (la)
biçimbilim; biçimsel yapı	morphologie (la)
biçimbilimsel değişkenlik	instabilité morphologique
biçimsözdizimi	morphosyntaxe (la)
bileşik sözcük	énoncé composé (l') (<i>masc.</i>)
bilgi kurma izlencesi	programme épistémique (le)
bilgikuran özne	sujet épistémique (le)

bilginin kesinlenmesi	assertion du savoir (l') (<i>fém.</i>)
bilginin yadsınması	dénégation du savoir (la)
bilgisizlik	non-savoir (le)
bilişsel alan	domaine cognitif (le)
bilişsel boyut	dimension cognitive (la)
bilişsel edinç	compétence cognitive (la)
bilmek edimi	savoir (le)
bir dönüşüm öyküsünün öznesi	sujet d'une histoire transformationnelle (le)
bireysel söylem	discours individuel (le)
birincil eyleyen	prime actant (le)
boyut	dimension (la)
bulanık terim	terme ambigu
bürünbilgisi	prosodie (la)
çatıyı oluşturan kiplik	modalité factièrè (la)
çelişkili sözce	énoncé paradoxal (l') (<i>masc.</i>)
çeşitlilik	diversité (la)
çokanlamlı	polysémique
çokanlamlılık	polysémie (la)
çözümleme	analyse (l') (<i>fém.</i>)
çözümlemeci	analyste (l') (<i>masc.</i>)
değişken olgu	variable (le)
değişkenler düzlemi	plan des variables (le)
değişmez biçimsel yapılarla sahip kesim	zone à morphologie stable (la)
değişmez olgu	invariant (l') (<i>masc.</i>)
değişmez olgu düzlemi	plan de l'invariant (le)
devingen	dynamique
dil	langue (la)
dil ; dilyetisi	langage (le)
dil bilimleri	sciences du langage (<i>fém. plur.</i>)
dil bilimleri uzmanı	spécialiste des sciences du langage (le; la)
dilbilim dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyen dilbilimci	linguiste <i>stricto sensu</i> (le; la)
dilek-istek önermesi	proposition subjonctive (la)
dili nesneleştirmek	objectiver le langage
dilsel belirti	marque linguistique (la)
dinleyen; dinleyici	énonciataire (l') (<i>masc.</i>)
dizgenin sözlü gerçekleşmesi	effectuation orale du système (l') (<i>fém.</i>)
dizgesel	systémique
dizgesel olgu	systémique (le)

dizgesel ve dural akım	courant systématique et statique (le)
dizim	syntagme (le)
dizimsel doğrultu	visée syntagmatique (la)
doğal dil	langue naturelle (la)
doğrudan anlatım	style direct (le)
dolaylı söylem	discours rapporté (le)
dolaysız nesne	objet immédiat (l') (<i>masc.</i>)
dönüslü edim	acte réflexif (l') (<i>masc.</i>)
dönüşüm	transformation (la)
dönüşüm alanı	topique (le)
dönüşüm işlemi	opération de transformation (l') (<i>fém.</i>)
dönüşüm öyküsü	histoire transformationnelle (l') (<i>fém.</i>)
dönüşümsel ölçüt	critère transformationnel (le)
dural	statique
durumsal anlam; belli bir durumda gerçekleşen anlam	effet de sens (l') (<i>masc.</i>)
düzenle(n)me ilkesi	principe d'organisation (le)
düzenlilik	régularité (la)
düzlem	plan (le)
edim	acte (l') (<i>masc.</i>)
edimsel söylem	performatif (le)
edimsel söylem eyleyeni	actant du discours performatif (l') (<i>masc.</i>)
edinç	compétence (la)
egemen düzey	niveau dominant (le)
ekin-dil	idiome (l') (<i>masc.</i>)
evren	univers (l') (<i>masc.</i>)
evren kişisi	personne d'univers (la)
evrensel geçerlilik önermesi	proposition de validité universelle (la)
evrensel hakikat	vérité universelle (la)
evrensel hakikat söylemi	discours de vérité universelle (le)
evrensellik alanı	domaine de l'universel (le)
eyleyen	actant (l') (<i>masc.</i>)
eyleyen özne	actant sujet (l') (<i>masc.</i>)
eyleyenin dönüşüm öyküsü	histoire transformationnelle de l'actant (l') (<i>fém.</i>)
eyleyici	agent (l') (<i>masc.</i>)
eyleyimsel	pragmatique
eyleyimsel alan	domaine pragmatique (le)
eyleyimsel boyut	dimension pragmatique (la)

eyleyimsel buyrum	impératif pragmatique (1') (<i>masc.</i>)
eyleyimsel kiplik; eyleyim kipliği	modalité pragmatique (la)
gelecek zaman	futur (le)
gönderim	référence (la)
görgül izlence	programme empirique (le)
gösteren	signifiant (le)
gösterge	signe (le)
gösterebilim	sémiotique (la)
gösterebilimci	sémioticien, ne (le; la)
gösterilen	signifié (le)
hakikat	vérité (la)
hakikat söylemi	véridictoire (le)
hiç kimseye ait olmayan ve mutlak söz	parole impersonnelle et absolue (la)
ikincil eyleyen	second actant (le)
ilke	principe (le)
irade edimi	acte de la volonté (1') (<i>masc.</i>)
irade; istem	volonté (la)
istemek edimi	vouloir (le)
istemek kipliği	modalité du vouloir (la)
isteyimsel	volitif,ve
isteyimsel alan	domaine volitif (le)
isteyimsel kiplik; isteyim kipliği	modalité volitive (la)
işlev	fonction (la)
işlevsel eylem	verbe fonctionnel (le)
işlevsel kipleştirici	modalisant de fonction (le)
karşılaştırmacı öğe	comparatif (le)
kesin olarak ileri sürme	apophansis (1') (<i>masc.</i>)
kesin olarak ileri sürülen biçim	forme apophantique (la)
kesinleme	assertion (1') (<i>fém.</i>)
kesinleme edimi	acte d'assertion (1') (<i>masc.</i>)
kesinleme işlemi	opération d'assertion (1') (<i>fém.</i>)
kıssadan hisse	morale (la)
kimlik-nesne	objet-identité (1') (<i>masc.</i>)
kipleştirici belirteç	adverbe modalisateur (1') (<i>masc.</i>)
kiplik	modalité (la)
kipsel birleşim türü	mode de jonction modale (le)
kipsel boyut	dimension modale (la)
kipsel düzen	ordre modal (1') (<i>masc.</i>)

kipsel göstergebilim	sémiotique modale (la)
kipsel kavram	concept modal (le)
kipsel sözce	énoncé modal (l') (<i>masc.</i>)
kipsel tanım	définition modale (la)
kişi	personne (la)
konumbilimci	topologue (le)
konuşucu	locuteur (le)
mastar halindeki eylem	infinitif (l') (<i>masc.</i>)
mekanik programlama	programmation mécanique (la)
mesel	apologue (l') (<i>masc.</i>)
muhakeme	procès (le)
nesne	objet (l') (<i>masc.</i>)
nesne göstergebilimi	sémiotique objectale (la)
nesnenin elde edilmesi	acquisition de l'objet (l') (<i>fém.</i>)
nicel ölçüt	critère quantitatif (le)
niteleyici	attributif,ve
olumsuz biçim	forme négative (la)
olumsuzlama	négation (la)
ölçüt	critère (le)
önerme	proposition (la)
örtük	implicite
örtük anlam	implicite (le)
örtük anlam alanı	domaine de l'implicite (le)
öykü	histoire (l') (<i>fém.</i>)
özel eylem izlencesi	programme d'action spécifique (le)
özne	sujet (le)
özne göstergebilimi	sémiotique subjectale (la)
öznelerarası ilişki	relation intersubjective (la)
öznelik biçimi	forme de subjectivité (la)
öznelik işlevi	fonction de sujet (la)
sahip olmak edimi	avoir (l') (<i>masc.</i>)
sahip özne	sujet de droit (le)
sahiplik	possession (la)
söylem	discours (le)
söylem düzlemi	plan discursif (le)
söylem evreni	univers du discours (l') (<i>masc.</i>)
söylem izlencesi	programme discursif
söyleyen	instance (l') (<i>fém.</i>)

söz	parole (la)
sözce	énoncé (l') (<i>masc.</i>)
sözceleme	énonciation (l') (<i>fém.</i>)
sözceleyen	instance d'énonciation (l') (<i>fém.</i>)
sözde söyleşim	pseudo-dialogue (le)
sözdizimsel	syntaxique
sözdizimsel konum	statut syntaxique (le)
sözdizimsel ölçüt	critère syntaxique (le)
sözel olgu	verbal (le)
sözel olmayan olgu	non-verbal (le)
sözlü	oral,e
sözlü gerçekleşme	effectuation orale (l') (<i>fém.</i>)
süreklilik	continu (le)
süreklilik göstergebilimi	sémiotique du continu (la)
talep değeri taşıyan dilek-istek önermesi	proposition subjonctive à valeur optative (la)
tanım	définition (la)
tanımlık	article (l') (<i>masc.</i>)
tarihsel	historique
tarihsel olgu	historique (l') (<i>masc.</i>)
tarihsel ve devingen akım	courant historique et dynamique (le)
tekil belirli tanımlık	article défini singulier (l') (<i>masc.</i>)
temel örnekçe	modèle de base (le)
terim	terme (le)
toplumsal söylem	discours social (le)
tümce	phrase (la)
tümcesel olgu	phrastique (le)
tümceüstü düzenleme	organisation transphrastique (l') (<i>fém.</i>)
tümceüstü olgu	transphrastique (le)
tümdengelimli süreç	processus déductif (le)
tümevarımlı süreç	processus inductif (le)
türe özgü	générique
üçüncül eyleyen	tiers actant (le)
üstünlük karşılaştırmacısı [öge]	comparatif de supériorité (le)
var olmak edimi	être (l') (<i>masc.</i>)
varsayım	hypothèse (l') (<i>fém.</i>)
yadsıma	dénégation (la)
yalın sözce	énoncé simple (l') (<i>masc.</i>)
yalıtılmış sözce	énoncé isolé (l') (<i>masc.</i>)

yapabilmek	pouvoir
yapabilmek boyutu	dimension du pouvoir (la)
yapabilmek edimi	pouvoir (le)
yapabilmek eyleyi	actant du pouvoir (l') (<i>masc.</i>)
yapı	structure (la)
yapısal	structural
yapmak edimi,	faire (le)
yargı; yargılama; yargılama edimi; yargılama yetisi	jugement (le)
yargılama ölçütü	critère du jugement (le)
yorum	interprétation (l') (<i>fém.</i>)
yüklemleme	prédication
yüklemleme işlemi	opération de prédication (l') (<i>fém.</i>)
yükümsüz özne	non-sujet (le)
zaman belirteci	temporel (le)
zorunda olmak	devoir
zorunda olmak edimi	devoir (le)

Jean-Claude Coquet'nin Söyleyenler Kuramına Ait Fransızca-Türkçe Terimce

Fransızca terim	Türkçe terim
acquisition de l'objet (l') (fém.)	nesnenin elde edilmesi
actant (l') (masc.)	eyleyen
actant du discours performatif (l') (masc.)	edimsel söylem eyleyeni
actant du pouvoir (l') (masc.)	yapabilmek eyleyeni
actant sujet (l') (masc.)	eyleyen özne
actant sujet déontique (l') (masc.)	bağımlı eyleyen özne
acte (l') (masc.)	edim
acte d'assertion (l') (masc.)	kesinleme edimi
acte de la volonté (l') (masc.)	irade edimi
acte réflexif (l') (masc.)	dönüşlü edim
adverbe modalisateur (l') (masc.)	kipleştirici belirteç
agent (l') (masc.)	eyleyici
analyse (l') (fém.)	çözümleme
analyste (l') (masc.)	çözümlemeci
apologue (l') (masc.)	mesel
apophansis (l') (masc.)	kesin olarak ileri sürme
argumentation (l') (fém.)	akıl yürütme
article (l') (masc.)	tanımlık
article défini (l') (masc.)	belirli tanımlık
article défini singulier (l') (masc.)	tekil belirli tanımlık
assertion (l') (fém.)	kesinleme
assertion du savoir (l') (fém.)	bilginin kesinlenmesi
attributif,ve	niteleyici
avoir (l') (masc.)	sahip olmak edimi
comparatif (le)	karşılaştırmacı öge
comparatif de supériorité (le)	üstünlük karşılaştırmacısı [öge]
compétence (la)	edinç
compétence cognitive (la)	bilişsel edinç
concept modal (le)	kipsel kavram
continu (le)	süreklilik
corrélat (le)	bağlılaşık öge
corrélation (la)	bağlılaşık ilişki
courant (le)	akım
courant historique et dynamique (le)	tarihsel ve devingen akım
courant systémique et statique (le)	dizgesel ve dural akım

critère (le)	ölçüt
critère du jugement (le)	yargılama ölçütü
critère quantitatif (le)	nicel ölçüt
critère syntaxique (le)	sözdizimsel ölçüt
critère transformationnel (le)	dönüşümsel ölçüt
décrire	betimlemek
définition (la)	tanım
définition modale (la)	kipsel tanım
dénégation (la)	yadsıma
dénégation du savoir (la)	bilginin yadsınması
descriptif, ve	betimleyici
devoir	zorunda olmak
devoir (le)	zorunda olmak edimi
dimension (la)	boyut
dimension cognitive (la)	bilişsel boyut
dimension du pouvoir (la)	yapabilmek boyutu
dimension modale (la)	kipsel boyut
dimension pragmatique (la)	eyleyimsel boyut
discours (le)	söylem
discours de vérité universelle (le)	evrensel hakikat söylemi
discours individuel (le)	bireysel söylem
discours rapporté (le)	dolaylı söylem
discours social (le)	toplumsal söylem
diversité (la)	çeşitlilik
domaine (le)	alan
domaine cognitif (le)	bilişsel alan
domaine de l'implicite (le)	örtük anlam alanı
domaine de l'universel (le)	evrensellik alanı
domaine déontique (le)	bağımsal alan
domaine pragmatique (le)	eyleyimsel alan
domaine volitif (le)	isteyimsel alan
domaines dictincts (masc.) (J. B. Grize'in terimi)	ayrı alanlar
dynamique	devingen
effectuation orale (l') (fém.)	sözlü gerçekleşme
effectuation orale du système (l') (fém.)	dizgenin sözlü gerçekleşmesi
effet de sens (l') (masc.)	durumsal anlam; belli bir durumda gerçekleşen anlam
énoncé (l') (masc.)	sözce
énoncé composé (l') (masc.)	bileşik sözce

énoncé descriptif (l') (masc.)	betimleyici sözce
énoncé isolé (l') (masc.)	yalıtılmış sözce
énoncé modal (l') (masc.)	kipsel sözce
énoncé paradoxal (l') (masc.)	çelişkili sözce
énoncé simple (l') (masc.)	yalın sözce
énonciataire (l') (masc.)	dinleyen; dinleyici
énonciation (l') (fém.)	sözceleme
ensemble signifiant (l') (masc.)	anlamlı bütün
être (l') (masc.)	var olmak edimi
explicite (l') (masc.)	açık seçik öge; açıkça dile getirilmiş öge
explicite linguistique (l') (masc.)	açık seçik anlatım
faire (le)	yapmak edimi,
fonction (la)	işlev
fonction de sujet (la)	özelik işlevi
forme (la)	biçim
forme apophantique (la)	kesin olarak ileri sürülen biçim
forme de subjectivité (la)	özelik biçimi
forme négative (la)	olumsuz biçim
futur (le)	gelecek zaman
générique	türe özgü
histoire (l') (fém.)	öykü
histoire transformationelle (l') (fém.)	dönüşüm öyküsü
histoire transformationelle de l'actant (l') (fém.)	eyleyenin dönüşüm öyküsü
historique	tarihsel
historique (l') (masc.)	tarihsel olgu
hypothèse (l') (fém.)	varsayım
idiome (l') (masc.)	ekin-dil
impératif pragmatique (l') (masc.)	eyleyimsel buyrum
implicite	örtük
implicite (le)	örtük anlam
infinitif (l') (masc.)	mastar halindeki eylem
instabilité morphologique	biçimbilimsel değişkenlik
instance (l') (fém.)	söyleyen
instance d'énonciation (l') (fém.)	sözceleyen
interprétation (l') (fém.)	yorum
invariant (l') (masc.)	değişmez olgu
jugement (le)	yargı; yargılama; yargılama edimi; yargılama yetisi
langage (le)	dil ; dilyetisi

langue (la)	dil
langue naturelle (la)	doğal dil
linguiste <i>stricto sensu</i> (le; la)	dilbilim dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyen dilbilimci
locuteur (le)	konusucu
marque (la)	belirti
marque linguistique (la)	dilsel belirti
modalisant de fonction (le)	işlevsel kipleştirici
modalité (la)	kiplik
modalité du vouloir (la)	istemek kipliği
modalité faïtière (la)	çatıyı oluşturan kiplik
modalité pragmatique (la)	eyleyimsel kiplik; eyleyim kipliği
modalité volitive (la)	isteyimsel kiplik; isteyim kipliği
mode de jonction modale (le)	kipsel birleşim türü
modèle de base (le)	temel örnekçe
morale (la)	kıssadan hisse
morphologie (la)	biçimbilim; biçimsel yapı
morphosyntaxe (la)	biçimsözdizimi
négation (la)	olumsuzlama
niveau dominant (le)	egemen düzey
niveau dominé (le)	baskılanmış düzey
non-savoir (le)	bilgisizlik
non-sujet (le)	yükümsüz özne
non-verbal (le)	sözel olmayan olgu
objectiver le langage	dili nesneleştirmek
objet (l') (masc.)	nesne
objet immédiat (l') (masc.)	dolaysız nesne
objet-identité (l') (masc.)	kimlik-nesne
opération d'assertion (l') (fém.)	kesinleme işlemi
opération de prédication (l') (fém.)	yüklemleme işlemi
opération de transformation (l') (fém.)	dönüşüm işlemi
oral,e	sözlü
ordre modal (l') (masc.)	kipsel düzen
organisation transphrastique (l') (fém.)	tümceüstü düzenleme
parole (la)	söz
parole impersonnelle et absolue (la)	hiç kimseye ait olmayan ve mutlak söz
performatif (le)	edimsel söylem
personne (la)	kişi
personne d'univers (la)	evren kişisi

phrase (la)	tümce
phrastique (le)	tümcesel olgu
plan (le)	düzlem
plan de l'invariant (le)	değişmez olgu düzlemi
plan des variables (le)	değişkenler düzlemi
plan discursif (le)	söylem düzlemi
polysémie (la)	çokanlamlılık
polysémique	çokanlamlı
possession (la)	sahiplik
pouvoir	yapabilmek
pouvoir (le)	yapabilmek edimi
pouvoir transcendant (le)	aşkın güç
pragmatique	eyleyimsel
précepte (le)	ahlak dersi [fabl]
prédication	yüklemleme
prime actant (le)	birincil eyleyen
principe (le)	ilke
principe d'organisation (le)	düzenle(n)me ilkesi
procès (le)	muhakeme
processus déductif (le)	tümdengelimli süreç
processus inductif (le)	tümevarımlı süreç
programmation mécanique (la)	mekanik programlama
programme d'action spécifique (le)	özel eylem izlencesi
programme discursif	söylem izlencesi
programme empirique (le)	görgül izlence
programme épistémique (le)	bilgi kurma izlencesi
programme réussi (le)	başarıyla tamamlanmış izlence
proposition (la)	önerme
proposition de validité universelle (la)	evrensel geçerlilik önermesi
proposition subjonctive (la)	dilek-istek önermesi
proposition subjonctive à valeur optative (la)	talep değeri taşıyan dilek-istek önermesi
prosodie (la)	bürünbilgisi
protagoniste (le)	anlatı kahramanı
pseudo-dialogue (le)	sözde söyleşim
référence (la)	gönderim
régularité (la)	düzenlilik
relation intersubjective (la)	öznelarası ilişki
savoir (le)	bilmek edimi

sciences du langage (<i>fém. plur.</i>)	dil bilimleri
second actant (le)	ikincil eyleyen
sémantique (la)	anlambilim
sémioticien, ne (le; la)	göstergebilimci
sémiotique (la)	göstergebilim
sémiotique du continu (la)	süreklilik göstergebilimi
sémiotique modale (la)	kipsel göstergebilim
sémiotique objectale (la)	nesne göstergebilimi
sémiotique subjectale (la)	özne göstergebilimi
sens (le)	anlam
signe (le)	gösterge
signifiant (le)	gösteren
signification (la)	anlam; anlamlama
signifié (le)	gösterilen
spécialiste des sciences du langage (le; la)	dil bilimleri uzmanı
statique	dural
statut syntaxique (le)	sözdizimsel konum
structural	yapısal
structure (la)	yapı
structure de signification (la)	anlamlama yapısı
structure signifiante (la)	anlamlı yapı
style direct (le)	doğrudan anlatım
sujet (le)	özne
sujet d'une histoire transformationnelle (le)	bir dönüşüm öyküsünün öznesi
sujet de droit (le)	sahip özne
sujet de quête (le)	arayış öznesi
sujet épistémique (le)	bilgikuran özne
syntagme (le)	dizim
syntaxique	sözdizimsel
systemique	dizgesel
systemique (le)	dizgesel olgu
temporel (le)	zaman belirteci
terme (le)	terim
terme ambigu	bulanık terim
tiers actant (le)	üçüncül eyleyen
topique (le)	dönüşüm alanı
topologue (le)	konumbilimci
transformation (la)	dönüşüm

transphrastique (le)	tümceüstü olgu
univers (l') (masc.)	evren
univers de signification (l') (masc.)	anlamlama evreni
univers du discours (l') (masc.)	söylem evreni
variable (le)	değişken olgu
verbal (le)	sözel olgu
verbe fonctionnel (le)	işlevsel eylem
véridictoire (le)	hakikat söylemi
vérité (la)	hakikat
vérité universelle (la)	evrensel hakikat
visée syntagmatique (la)	dizimsel doğrultu
volitif,ve	isteyimsel
volonté (la)	irade; istem
vouloir (le)	istemek edimi
zone à morphologie stable (la)	değişmez biçimsel yapılara sahip kesim

JCC, 1997: Jean-Claude Coquet, «Instances d'énonciation et modalités. Le loup et l'agneau de La Fontaine (I, 10)», *La Quête du sens. Le langage en question*, Paris, PUF, 1997, 147- 158. [Bu makale daha önce 1987'de iki farklı dergide yayınlanmıştır: *Cahiers du Département des Langues et des Sciences du Langage*, no 4, Université de Lausanne, 1987, 91-103; *Cruzeiro semiotico*, no 6, Porto, Janeiro 1987, 5-14.]

Terimceleri Hazırlayan: Sündüz Öztürk Kasar